

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 77 | 2023 | št. 3-4 (168) | str. 239–491

Vid Žepič, *Ius publicum in iure privato. Javnopravne prvine v rimskem zasebnem pravu* • Dušan Mlacović, *Kartuzija Bistra in Koper v 14. stoletju* • Ādám Novák, *Seals of John and Ladislaus Hunyadi as the Counts of Bistrița (Beszterce) from the Archives of the Republic of Slovenia* • Anja Dular, *Frankfurtski knjižni sejmi in naši kraji* • Robert Devetak, *Razvoj slovenske prisotnosti v goriškem javnem prostoru pred prvo svetovno vojno* • Nade Proeva, *On rulers' titles and the names of Balkan peoples from the Middle Ages to modern times – Bulgari (Bulgarians), Bulgarini/Bulgareis (Bulgarinians/Bulgareians)* • Biljana Vankovska, *Historical Science in Chains: The Impact of the Bilateral Agreement Between Skopje and Sofia on Freedom of Academic Work*

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 77 | 2023 | št. 3-4 (168) | str. 239–491

Izdaja
ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE
Ljubljana

GLASILO ZVEZE ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Mednarodni uredniški odbor: dr. Kornelija Ajlec (SI), dr. Tina Bahovec (SI),
dr. Bojan Balkovec (SI) (tehnični urednik), dr. Rajko Bratož (SI),
dr. Ernst Bruckmüller (AT), dr. Liliana Ferrari (IT), dr. Ivo Goldstein (HR),
dr. Žarko Lazarević (SI), dr. Dušan Mlacović (SI) (namestnik odgovornega
urednika), dr. Božo Repe (SI), dr. Franc Rozman (SI), Janez Stergar (SI),
dr. Imre Szilágyi (H), dr. Peter Štih (SI) (odgovorni urednik), dr. Marta
Verginella (SI), dr. Peter Vodopivec (SI), dr. Marija Wakounig (AT)

Za vsebino prispevkov so odgovorni avtorji, prav tako morajo poskrbeti za
avtorske pravice za objavljeno slikovno in drugo gradivo, v kolikor je to
potrebno. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in
navedbo vira.

Redakcija tega zvezka je bila zaključena 10. oktober 2023.

Oblikovanje in oprema: Vesna Vidmar

Sedež uredništva in uprave: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani,
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, tel.: (01) 241-1200,
e-pošta: info@zgodovinskicasopis.si; <http://www.zgodovinskicasopis.si>

Letna naročnina: za leto/letnik 2023: za nečlane in zavode 32 €, za društvene člane 24 €,
za društvene člane – upokojence 18 €, za društvene člane – študente 12 €.
Cena tega zvezka v prosti prodaji je 16 € (z vključenim DDV).

Naročnina za tujino znaša za ustanove 45 €, za posameznike 35 €
in za študente 25 €.

Plačuje se na transakcijski račun: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Slovenija
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2, 1520 Ljubljana LJBAS12X

Sofinancirajo: Publikacija izhaja s finančno pomočjo Javne agencije za raziskovalno
dejavnost RS

Prelom: ABO grafika d.o.o. – zanjo Igor Kogelnik

Tisk: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, december 2023

Naklada: 500 izvodov

Zgodovinski časopis je evidentiran v naslednjih mednarodnih podatkovnih
bazah: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH),
Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences,
ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art,
Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskicasopis.si>
info@zgodovinskicasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

BULLETIN OF THE HISTORICAL ASSOCIATION OF SLOVENIA (HAS)

International Editorial Board: Kornelija Ajlec, PhD, (SI), Tina Bahovec, PhD, (SI), Bojan Balkovec, PhD, (SI) (Technical Editor), Rajko Bratož, PhD, (SI), Ernst Bruckmüller, PhD, (AT), Liliana Ferrari, PhD, (IT), Ivo Goldstein, PhD, (HR), Žarko Lazarević, PhD, (SI), Dušan Mlacović, PhD, (SI) (Deputy Editor-in-Charge), Božo Repe, PhD, (SI), Franc Rozman, PhD, (SI), Janez Stergar (SI), Imre Szilágyi, PhD, (H), Peter Štih, PhD, (SI) (Editor-in-Chief), Marta Verginella, PhD, (SI), Peter Vodopivec, PhD, (SI), Marija Wakounig, PhD, (AT)

The authors are responsible for the contents of their articles, they must also secure copyrights for the published photographs and figures when necessary. Reprints of articles, photographs, and graphic material are only allowed with explicit permission of the editorial office and must be cited as sources.

The editing of this issue was completed on October 10, 2023.

Design: Vesna Vidmar

Headquarters and Mailing Address: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia, phone: +386 1 241-1200, e-mail: info@zgodovinskiasopis.si; <http://www.zgodovinskiasopis.si>

Annual Subscription Fee (for 2023): non-members and institutions 32 €, HAS members 24 €, retired HAS members 18 €, student HAS members 12 €.

Price: 16 € (VAT included).

Subscription Fee: foreign institutions 45 €, individual subscription 35 €, student subscription 25 €
Transaction Account Number: SI 56020 1 000 12083935

Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2,
1520 Ljubljana LJBASIX

Co-Financed by: Slovenian Research Agency

Printed by: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, December 2023

Print Run: 500 copies

Historical Review is included in the following international databases: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskiasopis.si>
info@zgodovinskiasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

Razprave – Studies

Vid Žepič , <i>Ius publicum in iure privato</i> . Javnopravne prvine v rimskem zasebnem pravu <i>Ius publicum in iure privato</i> . Public Elements in Roman Private Law	246–296
Dušan Mlacović , Kartuzija Bistra in Koper v 14. stoletju The Bistra Carthusian Monastery and Koper in the 14th Century	298–346
Ádám Novák , Seals of John and Ladislaus Hunyadi as the Counts of Bistrița (Beszterce) from the Archives of the Republic of Slovenia..... Pečata Ivana in Ladislava Hunyadija, grofov Bistriških (romun. Bistrița) v Arhivu Republike Slovenije	348–358
Anja Dular , Frankfurtski knjižni sejmi in naši kraji Frankfurt Book Fair and Slovene Territory	360–378
Robert Devetak , Razvoj slovenske prisotnosti v goriškem javnem prostoru pred prvo svetovno vojno..... The Development of the Slovenian Presence in Gorizia's Public Space before the First World War	380–404
Nade Proeva , On rulers' titles and the names of Balkan peoples from the Middle Ages to modern times – <i>Bulgari</i> (Bulgarians), <i>Bulgarini/Bulgareis</i> (Bulgarinians/Bulgareians) O vladarskih nazivih in imenih balkanskih ljudstev od srednjega veka do današnjega časa	406–433
Biljana Vankovska , Historical Science in Chains: The Impact of the Bilateral Agreement Between Skopje and Sofia on Freedom of Academic Work Zgodovinska znanost v verigah: Vpliv dvostranskega sporazuma med Skopjem in Sofijo na svobodo akademskega dela	434–456

V spomin – In memoriam

Janez Marolt (Milan Lovenjak)	458–459
-------------------------------------	---------

Kongresi in simpoziji – Congresses, Symposia

40. zborovanje Zveze zgodovinskih društev Slovenije (Aljaž Sekne, Barbara Šatej, Oskar Opassi)	462–467
---	---------

Ocene in poročila – Reviews and Reports

Klaas Van Gelder (ur.), More than Mere Spectacle: Coronations and Inaugurations in the Habsburg Monarchy during the Eighteenth and Nineteenth Centuries (Filip Draženović)	470–472
Mateja Čoh Kladnik, Koširjevi in Matjaževa vojska v Sevnici (Petra Gabrovec)	473–475
Aleksander Lorenčič: Od sanj o ‘drugi Švici’ v kapitalizmu brez človeškega obraza. Pot gospodarske osamosvojitve in tranzicija slovenskega gospodarstva (Žiga Smolič)	476–479
Dejan Pacek (ur.), Ljubljanski nadškof in metropolit dr. Jožef Pogačnik (Aleš Gabrič)	480–483

* * *

Navodila avtorjem prispevkov za Zgodovinski časopis	484–487
Instructions for Authors	
Letno kazalo Zgodovinskega časopisa 77, 2023	488–491
Annual Content of Zgodovinski časopis – Historical Review 77, 2023	

Razprave

Anja Dular

Frankfurtski knjižni sejmi in naši kraji

DULAR, Anja, dr., SI-1000 Ljubljana, Pod kostanji 34, franja.dular@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4441-1920>

Frankfurtski knjižni sejmi in naši kraji

Zgodovinski časopis, Ljubljana 77/2023 (168), št. 3–4, str. 360–378, cit. 76

1.01 izvirni znanstveni članek: jezik Sn. (En., Sn., En.)

Zgodovina frankfurtskega knjižnega sejma sega v drugo polovico 15. stoletja. Sredi 16. stoletja so začeli izdajati kataloge sejmov, ki so odlični vir za poznavanje knjig, predstavljenih na teh prireditvah. Po pregledu katalogov za 16. in 17. stoletje so v članku predstavljene knjige, povezane s slovenskim prostorom, oz. knjige slovenskih avtorjev, ki so bile v prvih 200 letih na frankfurtskem knjižnem sejmu. Že leta 1592 so tam predstavili deli Hieronima Megiserja s področja jezikoslovja – zbirko pregovorov *Paroemiologia* in *Dictonarium quatuor linguarum* (štirijezični slovar), obravnavani jeziki so – nemščina latinščina, slovenščina in italijanščina.

Ključne besede: knjižni sejmi, Frankfurt, 16.–17. stol., Schönleben, Valvasor

DULAR, Anja, PhD., SI-1000 Ljubljana, Pod kostanji 34, franja.dular@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4441-1920>

Frankfurt Book Fair and Slovene Territory

Zgodovinski časopis (Historical Review), Ljubljana 77/2023 (168), No. 3–4, pp. 360–378, 76 notes

Language: Sn. (En., Sn., En.)

The history of the Frankfurt Book Fair dates back to the second half of 15th century. Fair catalogues began to be published in the mid-16th century, and now they represent an excellent source for learning which books were exhibited at these events. Upon examining the catalogues for the 16th and 17th century, this paper presents books related to the Slovene territory or books of Slovenian authors that were exhibited at the Frankfurt Book Fair during the first 200 years. Exhibited at the fair as early as in 1592 were the works of Hieronim Megiser in the field of linguistics: a collection of proverbs *Paroemiologia* and *Dictonarium quatuor linguarum* (A Quadrilingual Dictionary) covering German, Latin, Slovene, and Italian.

Keywords: book fairs, Frankfurt, 16th–17th century, Schönleben, Valvasor

Uvod

Zakaj pisati o frankfurtskem knjižnem sejmu in njegovi zgodovini – ima kakšne povezave z našim prostorom? Na ta vprašanja bomo poskušali odgovoriti v tem prispevku.

Svet knjige je povezoval ljudi v preteklosti, ko ni bilo drugih medijev, bolj kot se tega zavedamo danes. Knjige oz. pisana besedila so širile znanje o deželah, njihovi zgodovini, geografiji, politiki in jezikih, obenem pa je bil to način, kako so se preko deželnih meja širile različne ideje po vsej Evropi.

Knjigotrštvo

Knjigotrštvo se ni rodilo šele sredi 15. stoletja z Gutenbergovim izumom tiska s premičnimi črkami, je pa ta tehnološki napredek povzročil njegov razcvet, saj so knjige oziroma tiskovine postale dostopne številnim bralcem. Knjigotrštvo je s svojo distribucijsko mrežo predstavljalo poleg izobraževanja nadregionalno kulturno povezavo.¹ Njegov pomen kažejo tudi številke, saj ocenjujejo, da so tiskarne v 16. stoletju poslale na trg 140 do 200 milijonov knjig oziroma tiskovin.²

Kako so prodajali rokopise v antiki in srednjem veku, bomo pustili ob strani, a naj kljub temu opozorim, da so imeli že tedaj pomembno vlogo sejmi. Drug način prodaje knjig in tiskovin v zgodnjem novem veku je bila kolportaza – način prodaje od vrat do vrat, saj se hkrati z izumom tiska pojavijo tudi popotni knjigotržci. Na krošnjarje s tiskanim blagom pravi knjigotržci (lastniki knjigarn) niso gledali vedno prijazno, zato so delovali predvsem na deželi, torej v krajih, ki so bili oddaljeni od večjih središč. Krošnjarjev cilj je bil najti vedno pravo literaturo za kupca. Tako so ponujali koledarje, almanahе, ceneno branje, lesoreze, gravure, molitvenike in abecednike.³ Pomemben del njihove ponudbe so bili enolistni letaki, njihova vsebina pa aktualne teme: o spremembah na dvorih, senzacionalnih dogodkih, naravnih katastrofah, bitkah, kronanjih, nasilnih dejanjih, usmrтитvah itd.⁴ Opravljali so pionirsko delo pri širjenju knjig. Hodili so od vasi do vasi, od župnišča do župnišča in od gradu do gradu. Tudi na Valvasorjevi podobi gradu

¹ Weber, *Sortimentskataloge*, str. 212.

² Grosshaupt, *Kaufleute, Waren, Geldhandel*, str. 224.

³ Sarkowski, *Der Buchvertrieb*, str. 222.

⁴ Oggolder & Vocelka, *Flugblätter, Flugschriften*, str. 864.

Strmol je upodobljen krošnjar, ki na ukrivljenem hrbtu tovari knjige.⁵ Čeprav je nadvojvoda Ferdinand februarja 1609 odredil, da tujim kramarjem in krošnjarjem ni dovoljeno prodajati drugod kot na javnih letnih sejmih, takega načina trgovanja ni bilo mogoče preprečiti.⁶

Sejmi

Sejmi so vse do začetka 19. stoletja predstavljali središča trgovanja, saj so le na teh prireditvah lahko sodelovali trgovci iz širše okolice, sicer pa je bilo njihovo delovanje precej omejeno.⁷ Valvasor na primer piše, da je bilo ljubljansko kupčijsko in sejmsko življenje večjezično: »Takrat se zbere v mestu tolikšna množica, da ne moreš brez velike težave čez trg.«⁸ Svoje stojnice s tiskovinami so na sejmih postavljali tudi krošnjarji in kramarji, med obrtniki pa knjigovezi.

V Zgodovinskem arhivu Ljubljana hranijo dokumente, ki pričajo o delu ljubljanskih knjigovezov vse od 16. stoletja. Poleg osnovnega poklica so prodajali tudi tiskovine in sodelovali na mestnih sejmih, saj vemo, da so vplačevali pristojbine za stojnice. Hanns Hiller je vsako leto sodeloval na sejmih, kjer je imel po dve stojnici, na Elizabetinem sejmu leta 1619 pa celo tri. Na stojnicah ljubljanskih sejmov je prodajal tudi Hanns Jacob Weber. Ohranjeni so akti o njegovih plačilih pristojbin v letih 1632, 1635, 1638, 1639, 1644 in 1645. Georg Sixt Schaffer si je uredil delavnico in prodajalnico leta 1655 na Starem trgu. Znani so podatki, da je leta 1661 plačal pristojbine za kar pet ljubljanskih sejmov, ki so bili ob praznikih spreobrnjenja sv. Pavla, sv. Filipa in Jakoba, sv. Petra in Pavla, povišanja sv. Križa in ob godu sv. Elizabete. Prav tako je postavljaj stojnice na ljubljanskih sejmih v 17. in na začetku 18. stoletja Janez Helm.⁹ Sejem je kot primeren trenutek za predstavitev svoje dejavnosti izbral tudi Janez Krstnik Mayr. Tako je leta 1664 naznanil svojo knjižno ponudbo v Linzu, leta 1678 pa je ob ljubljanskem Elizabetinem sejmu odprl knjigarno in podružnico svoje salzburške tiskarne. Obe prireditvi sta spremljala tiskana knjigotrška kataloga.¹⁰

Mesta so bila ob semanjih dneh polna kupcev, romarjev in beračev. Vzdušje na sejmih najbolje spoznamo ob sliki vasi Hornhausen (danes del mesta Oschersleben) na Saškem, ki jo je dresdenski bakrorezec Valentin Wagner prispeval v delu Matthäusa Meriana *Theatrum Europaeum*. Na sejmu prodajajo vse od slame, hrane, živine, ob robu pa je postavil stojnico kramar in na njej prodajal knjige.¹¹

⁵ Valvasor, *Topographia Ducatus Carniolae moderna*, 252 str. Več podatkov o krošnjarjih na Kranjskem je zbranih v Dular, *Živeti od knjig*, str. 51–6.

⁶ Otorepec & Matič, *Izbrane listine*, str. 131–133.

⁷ Braudel, *Igre menjave*, str. 84–97.

⁸ Valvasor, *Čast in slava*, 3. zv., str. 707.

⁹ Dular, *Ljubljanski knjigovezi*, 2016.

¹⁰ Dular, *Živeti od knjig*, str. 91–124.

¹¹ Taubert, *Bibliopolia*, str. 47.

Frankfurt – sejmsko mesto

V Frankfurtu na Majni, največjem mestu v nemški deželi Hessen, naj bi bili sejmi vse od 11. stoletja, rokopise pa so tam začeli prodajati v 12. stoletju. Privilegij za organizacijo sejmov je bil izdan leta 1240. Najkasneje leta 1427 so tam že prodajali tudi igralne karte in tiskane slike (natisnjene v blok tehniki).¹² Na srednjeveške knjižne sejme še danes spominja Buchgasse v starem mestnem jedru Frankfurta. Začetek knjižnega sejma postavljajo v leto 1470, osem let kasneje sta na njem sodelovala pomembni nürenberški tiskar in založnik Anton Koberger in Baselčan Johann Amerbach; leta 1480 so imeli stojnice še tiskarji iz Züricha in Strasbourga. V začetku 16. stoletja (leta 1501) so prihajali na sejem tiskarji in knjigotržci iz 254 evropskih mest, med njimi so bila tudi znana tiskarska in sejmska središča kot Pariz, Lyon, Antwerpen in Benetke. Nekaj manjše število udeležencev je bilo leta 1671, saj so na sejmu sodelovale 204 družbe iz 84 mest, med njimi 35 izven Nemčije, kar je bilo verjetno tudi posledica tridesetletne vojne. Konec 17. stoletja je bil vrhunec frankfurtske knjižne trgovine. Kasneje je vse večjo vlogo prevzemal sejem v Leipzigu, kar se odraža tudi v spremnem gradivu prireditve: frankfurtski sejmski katalog je leta 1723 obsegal le 20 strani (v letu 1612 pa 66 strani). Leto 1764 predstavlja zaton nekdanjega frankfurtskega knjižnega sejma, veliko nekdanjih knjigarn naj bi spremenili celo v vinotoče in gostilne.¹³

Frankfurtski knjižni sejem so leta 1949 obnovili. Leta 1955 so začele na njem sodelovati tudi države iz vzhodnega bloka – Sovjetska zveza, Madžarska, Češkoslovaška in Jugoslavija.¹⁴

Za sejem so veljala določena pravila, med drugim se s knjigotrštvom niso smeli ukvarjati Židje. Termini so bili določeni za dve obdobji v letu – spomladi ob veliki noči in v jesenskem času ob godu sv. Mihaela. Od zadnjega dne sejma do naslednjega ni bilo dovoljeno trgovati s knjigami, knjigotržci so morali odpeljati knjige nazaj v svoja mesta ali pa jih uskladiščiti.¹⁵ Zato so tiskarji in založniki vedno prilagajali termine izdaje knjig frankfurtskim knjižnim sejmom.¹⁶ Na to kaže tudi pismo Primoža Trubarja Henriku Bullingerju 10. julija 1557. V njem se je potožil, da bo moral vsaj deset do dvanajst tednov čakati na natis svojih tekstov, saj je bila Magdalena Morhart, tiskarka iz Tübingena, prav v tem času zasedena s tiskanjem nemške retorike za naslednji frankfurtski sejem.¹⁷

Knjižna komisija (Bücherkommission)

Pomembno vlogo ob delovanju frankfurtskih knjižnih sejmov je imela knjižna komisija (Büherkommision). Med njene naloge sta sodili cenzura in kontrola

¹² Skala, *Vom neuen Athen*, str. 195.

¹³ Weidhaas, *Frankfurt Book Fair*.

¹⁴ O. c., str. 151–167.

¹⁵ O. c., str. 97.

¹⁶ Widmann, *Geschichte des Buchhandels*, str. 84.

¹⁷ Trubar, *Pisma*, str. 30–31.

knjižnega trga. Akti komisije so danes shranjeni na Dunaju v Haus- Hof- und Staatsarchivu in so popisani v oddelku Miscellanea.¹⁸ Komisija je bila ustanovljena leta 1567,¹⁹ dve leti kasneje – leta 1569 pa je bilo njeno delovanje že tesno povezano s frankfurtskim knjižnim sejmom. Leta 1597 je cesar Rudolf II. imenoval dva knjižna komisarja, ki pa nista delovala le v času sejmov.²⁰

V pristojnosti komisije je bila cenzura, ki je imela pregled tako nad protestantskimi kot tudi katoliškimi tiski, redno so sestavljali tudi sezname prepovedanih in sumljivih knjig, ki so jih pošiljali cesarskim svetnikom. Tako imenovani »vizitatorji« so pregledovali gradivo knjigotržcev in obiskovali njihove stojnice.²¹ Dvakrat letno, v času frankfurtskega sejma, je komisija obveščala zbrane knjigotržce o knjigah, ki so bile zaščitene pred ponatisi, dodeljen jim je bil torej privilegij.²² Knjige so torej delili na privilegirane in nepriviligirane, glede na to je bilo predpisano tudi število obveznih izvodov tiskov, ki so jih morali oddati dvorni knjižnici. Skozi zgodovino se je to število spreminjalo, v začetku sta bila določena le dva. Leta 1678 so zahtevali sedem privilegiranih izvodov, 1746 pa tri primere knjig brez zaščite.²³ Oddati jih je bilo treba, preden so knjige začeli prodajati.²⁴

Knjižna komisija si je ob svojem delu pomagala tudi s knjigotrškimi katalogi in plakati, zato je v njenem arhivu tudi zbirka tega gradiva.²⁵ V interesu dvora je bilo, da je imel kar se da popoln pregled nad knjižno produkcijo. To pa je bilo možno doseči s tem, da je na sejmi sodelovalo čim več knjigotržcev in tiskarjev. Tako nas ne preseneča poziv avstrijskega cesarja Franca iz leta 1746 in skoraj identičen akt Jožefa II. iz leta 1775, s katerim vabita, naj sodeluje na jesenskem sejmu v Frankfurtu kar najširši krog ljudi iz vsega svetega Rimskega cesarstva, ne glede na narodnost, oziroma vsi tisti, ki se ukvarjajo s prodajanjem in tiskanjem knjig, časopisov in grafik.²⁶

Knjižna komisija je torej zbirala in pripravljala sezname knjig za frankfurtski knjižni sejem. Na njenih seznamih so bila dela razvrščena v dve skupini, in sicer tista, ki so jih pred ponatiskovanjem varovali privilegiji, in druga – brez zaščite. Ohranjenih je več seznamov, a za nas je posebej zanimiv tisti, ki so ga 22. maja 1688 pripravili za jesenski frankfurtski sejem. Večina v njem predstavljenih del je bila natisnjena v nemščini ali latinščini, vmes pa najdemo tudi nekaj francoskih publikacij, ki jih je želel poslati na sejem rotterdamski založnik Reinier Leers. Sodeloval naj bi s šestimi knjigami. V sklopu nepriviligiranih knjig, ki jih je za sejem pripravil nürnberški založnik Wolfgang Moritz Endter, je tudi »Topographia Carinthiae«, sicer brez navedbe avtorja, kajti vsi naslovi so zapisani okrajšano, a

¹⁸ Gross, *Reichsarchiv*, str. 315–316.

¹⁹ Skala, *Vom neuen Athen*, str. 199; Eisenhardt, *Buchdruck, Buchhandel*, str. 65.

²⁰ Wittmann, *Geschichte des deutschen Buchhandels*, str. 67.

²¹ Eisenhardt, *Buchdruck, Buchhandel*.

²² Eisenhardt, *Buchdruck, Buchhandel*, str. 13. Več o privilegijih Dular, *Tiskarski privilegiji*.

²³ Skala, *Vom neuen Athen*, str. 199.

²⁴ Eisenhardt, *Buchdruck, Buchhandel*, str. 74.

²⁵ Richter, *Verlegerplakate*, str. 11.

²⁶ Österreichisches Staatsarchiv, Bücherkommission, fasc. K 14/ akt 299-303 in K 15/ akt 860–863.

to je lahko le Valvasorjevo delo *Topographia Archiducatus Carinthiae antiquae & modernae completa* (1688). V istem razdelku lahko pod zapisom Krieghers »Suonaten« prepoznamo glasbeni tisk nemškega komponista in organista Johanna Philippa Kriegerja *12 suonate*, ki ga je Endter natisnil leta 1688.²⁷

Frankfurtski sejemski katalogi

V aktih knjižne komisije, ki je bedela nad delovanjem frankfurtskega knjižnega sejma, torej že najdemo podatke o delih slovenskih avtorjev. Več gradiva je v sejemskih katalogih. Knjigotrške kataloge je imel v svoji knjižnici vsak baročni polihistor.²⁸ S slovenskega prostora lahko to potrdimo vsaj za Janeza Vajkarda Valvasorja²⁹ in grofa Volka Engelbrta von Auersperga.³⁰ Vendar moramo žal pritrditi tezi Ernsta Webera, ki jo je izrekel na simpoziju *Bücherkataloge als buchgeschichtliche Quellen in der frühen Neuzeit* v Wolfenbüttlu leta 1982 – knjigotrški katalogi so še vedno ne dovolj izčrpan vir za kulturno zgodovino.³¹

Najstarejši frankfurtski sejemski katalog je ob jesenskem sejmu leta 1564 objavil augsburški knjigotržec Georg Willer – *Novorum librorum, quos nundinae autumnales Francofurti anno 1564 celebratae venales exhibuerunt, catalogus*. Katalogi so nato izhajali vsako leto ob obeh sejmih, njihov naslov pa se je nekoli-ko spreminjal. Leta 1598 je prevzel izdajanje katalogov frankfurtski mestni svet, izhajali so vse do leta 1750.³² Kot zanimivost naj omenim, da je med letoma 1617 in 1627 angleški knjigotržec John Bill izdajal tudi angleško različico frankfurtskega kataloga.³³ Sredi 17. stoletja je Justus Theodor Baronio, član knjižne komisije, ki je zastopala katoliške interese, izdal poseben sejemski katalog – *Index Particularis Librorum, Praecipue Catholicorum Theologorum nec non aliarum facultatum et linguarum, causas religionis non tractantium qui in Nundinis Vernabilibus Francofurti Anno MDCLVII*. O odnosih katoliške cerkve do sejemskih dogajanj hrani obsežno dokumentacijo Vatikanski arhiv.³⁴

Leta 1592 je Georg Willer objavil prvi kumulativni katalog frankfurtskih sejmov, zajema sezname od leta 1564 do jesenskega sejma leta 1592 – *Collectio in vnum corpus omnium librorum Hebraeorum, Graecorum, Latinorum necnon Germanice, Italice, Gallicè & Hispanicè scriptorum qui in nundinis Francofurtensibus ab anno 1564 vsque ad nundinas autumnales anni 1592 ... venales extiterunt*. Pomen in popularnost takih izdaj za takratno kulturno in znanstveno srenjo je moral biti precejšen, saj je Johann Cless že deset let kasneje izdal nov, obsežnejši katalog, ki zajema celotno 16. stoletje – *Unius seculi; eiusque virorum literatorum monumentis tum florentissimi, tum fertilissimi: ab anno Dom. 1500. ad 1602. nundinarum autu-*

²⁷ Österreichisches Staatsarchiv, Bücherkommission, fasc. 4, akt 32-40, list 32-39.

²⁸ Wittmann, *Bücherkataloge*, str. 11.

²⁹ *Bibliotheca Valvasoriana*, str. 211-212.

³⁰ Radics, *Geschichte des deutschen Buchhandels*, str. 82.

³¹ Weber, *Sortimentskataloge*, str. 239.

³² Widmann, *Geschichte des Buchhandels*, str. 85-86.

³³ Wittmann, *Geschichte des deutschen Buchhandels*, str. 67.

³⁴ Eisenhardt, *Buchdruck, Buchhandel*, str. 84-5.

mnalium inclusiue, elenchus consummatissimus librorum: Hebraei, Graeci, Latini, Germani, aliorumque Europae idiomatum: typorum aeternitati consecratorum ... : desumptus partim ex singularum nundinarum catalogis, partim ex instructissimis ubi[que] locorum bibliothecis: atque in tomos duos partitus. Natisnil ga je frankfurtski tiskar Johann Sauer, založil pa Peter Kopf. Izvod Clessovega kataloga, ki ga hrani dunajska nacionalna biblioteka, je podrobno predstavil Wermer Starck. Poleg naslovov del je v katalogu nekaj opomb o opremi knjig – dvobarvni tisk naslovnice, grafična oprema itd. Popisanih naj bi bilo okoli 15.000 knjig. Posebej pa velja omeniti, da je v katalog vključenih okoli 2000 naslovov francoskih del, ki so jih predstavili založniki iz Amsterdama, Antwerpna, Leidna, Utrechta, Haarlema, Basla, Züricha, Ženeve, Strasbourga. Nekaj tiskov je bilo tudi iz italijanskih mest in iz Anglije. Dunajski izvod je vezan pergament, in sicer v dva ločena zvezka. Ni pa povsem jasna provenienca tega izvoda, vemo le, da je nekoč pripadal dunajskemu jezuitskemu kolegiju.³⁵

Frankfurtski kumulativni katalog, ki ga je sestavil Johann Cless, hrani tudi ljubljanska Semeniška knjižnica. Oba zvezka – prvi ima 563, drugi pa 292 strani, sta vezana skupaj v pergamentni ovitek. Na sprednjem listu je lastniški vpis: Otto Fridrich Com. A Buchaim..., na notranji strani ovitka vpis Ex Aula Ep[isco]pali, poleg pa še prečrtan vpis iz 1603 in rokopisna opomba. Torej je bil eden izmed nekdanjih lastnikov te knjige v 17. stoletju ljubljanski škof Otto Friedrich von Buchheim.³⁶

V 17. in 18. stoletju v Frankfurtu niso izdajali sejmskih katalogov, ki bi zajemali večletne prikaze predstavljenih publikacij. Lahko pa omenimo, da so nekateri posamezniki skupaj vezali kataloge in tako pridobili pregled nad daljšim obdobjem. Janez Vajkard Valvasor je imel v svoji knjižnici dva zvezka frankfurtskih sejmskih katalogov. *Catalogus universalis pro nundinis Francofurtensibus autumnalibus et vernalibus de anno 1619–1661 Hoc est: Designatio omnium librorum qui hisce nundinia.. vel novi, vel emendatiores et auctiores prodierunt. Das ist Verzeichnus aller Bucher, so zu Franckfurt in der Herbst- und Oster-Mess... verkaufft worden.* Vezani so letniki – 1619–1624, 1630, 1633, 1647, 1649–1652 in 1657–1661, torej seznam ni popoln, nekaj letnikov manjka.³⁷ V drugem zvezeku – *Catalogus universalis pro nundinis Francofurtensibus autumnalibus et vernalibus anno 1663–1688. Hoc est: Designatio omnium librorum qui hisce nundinis ... vel novi, vel emendatoris et auctores prodierunt. Das ist: Verzeichnuss alle Bucher so zu Frankfurt am Mayn in der Herbst- und Oster-Mess entweder gantz neu. Odersonsten verbessert, oder auff's neue wiederumb in der Buch-glassen verkauft werden,* prav tako manjka nekaj letnikov. Popisana so leta 1663, 1665, 1667, 1675, 1678 in 1680–1688.³⁸

³⁵ Starck, *Frankfurter Messekatalog*.

³⁶ Semeniška knjižnica, Ljubljana, sig. OSK V III 25 r.

³⁷ *Bibliotheca Valvasoriana*, sig. M 7329.

³⁸ *Bibliotheca Valvasoriana*, sig. M 7294.

Knjižne povezave med frankfurtskimi sejmi in našim prostorom

Na podlagi sejmskih katalogov je bilo narejenih malo analiz. Carl Junker je glede na udeležbo avstrijskih založnikov podal sliko, koliko je bil nemški trg zainteresiran za publikacije iz avstrijskih dežel. Navaja, da so bili v začetku 17. stoletja prisotni na sejmi v Frankfurtu in Leipzigu le založniki z Dunaja, iz Prage in Innsbrucka. Sto let kasneje omenja še Salzburg. V obdobju med 1765 in 1805, ko je prevzel osrednji knjižni sejem Leipzig, pa so tam nastopali tudi tiskarji iz Bratislave in Gradca.³⁹ Poudariti je treba, da je verjetno upošteval le podatke iz katalogov, kjer pa so pogosto izpuščali zapise o kraju izdaje, a tudi tu bi ob skrbnem pregledu lahko sliko precej dopolnil.

Na nemških knjižnih sejmi so prodajali tudi knjige v francoščini, italijanščini in angleščini. Predvsem slednje so bile novost v 18. stoletju, znanje angleščine je bilo tedaj znak evropske intelektualne elite. Analiza katalogov sejmov v Frankfurtu in Leipzigu, ki jo je naredil Bernhard Fabian, je pokazala, da je bilo v drugi polovici 18. stoletja vse več knjig angleških avtorjev in v angleščini na policah knjigarn kot tudi knjižnih sejmov v Nemčiji.⁴⁰

Analiza avtorjev, povezanih s slovenskim prostorom, je težja naloga, saj nam pri pregledovanju frankfurtskih sejmskih katalogov ne more biti merilo jezik, pa tudi ne kraj izdaje, zato ni mogoče pričakovati, da bomo zajeli vsa dela, ki so bila nekoč predstavljena na teh prireditvah. Za 16. stoletje se lahko opremo na oba kumulativna kataloga. Prvega je izdal Georg Willer leta 1592, drugega pa Johan Cless deset let pozneje. Struktura katalogov je bila podobna, dela so razdelili po jeziku – najprej latinska, sledijo nemška in v dodatku še knjige v italijanščini, francoščini in španščini. Znotraj teh treh delov pa je še delitev po strokah – teologija (razdeljena je na protestantski in katoliški del), pravo, medicina, zgodovina, filozofija in glasba. Pri tem je treba opozoriti, da so med filozofskimi deli opisane tudi naravoslovne študije s področja fizike, matematike, astronomije in tudi jezikoslovje.

Collectio, in unum corpus, omnium librorum Hebraeorum, Graecorum, Latinorum, nec non Germanice, Italice, Gallice et Hispanice scriptorum qui in nundinis Francofurtensibus ab anno 1564, usque ad nundinas Autumnales anni 1592 je pripravil Georg Willer, ki je bil tudi sicer izdajatelj frankfurtskih sejmskih katalogov. Natisnili so ga v tiskarni Nicolaia Bassaeja. V katalogu so po obsežnem uvodu trije sezname – v latinščini pisane knjige so predstavljene na 636, nemška dela na 372 in francoska, italijanska ter španska na 62 straneh. Zanimivo je, da so knjigi pripisovali tolikšen pomen, da so poskrbeli za zaščito pred ponatiskovanjem, dodeljen ji je bil desetletni cesarski privilegij.

Več povezav s slovenskim prostorom smo našli v obsežnem prvem, latinsko pisanem delu knjige. Med zgodovinskimi deli najdemo knjigo Žige Herbersteina *Moscovia*, ki je bila natisnjena v Baslu leta 1571, in glasbeni tisk Jakoba Gallusa (Jacob Handl) *Quatuor vocum libri*, 1591. Posebej pa velja opozoriti, da sta bili

³⁹ Junker, *Die Kulturarbeit*, str. 164.

⁴⁰ Fabian, *Die Messkataloge*.

na seznamu tudi dve deli Hieronima Megiserja s področja jezikoslovja. Štirijezični slovar – *Dictionarium quatuor linguarum*, v katerem so besede zapisane v nemščini, latinščini, slovenščini in italijanščini. Slovenščino je povzel iz protestantskih tiskov, upošteval je tudi ljudsko govorico. Objavil je še zbirko pregovorov in rekov v več jezikih – *Paroemiologia polyglottos*, v kateri so zbrani latinski in grški izreki antičnih avtorjev, ob njih pa fraze v nemškem, francoskem, italijanskem, in kar je za nas še posebej zanimivo, tudi v slovenskem jeziku. Obe knjigi je izdal štajerski založnik Widmanstetter v Gradcu leta 1592. Glede na to, da sta bili vključeni v obravnavani katalog (str. 481), lahko zapišemo, da sta bili še isto leto predstavljeni na velikem frankfurtskem knjižnem sejmju. Slovenščina je bila torej na tej priložnosti prisotna že v 16. stoletju.

Med teološkimi protestantskimi deli ima pomembno mesto teolog Istran Matija Vlačič Ilirik (latinizirano zapisan kot Matthias Flacius Illyricus), Luthrov učenec, ki je deloval v Frankfurtu. V katalogu smo našli več Vlačičevih del v latinskem delu (str. 134) in med nemško pisanimi knjigami – *Verzeichniß der Teudtschen Bücher und Schriften in allerley Faculteten und Künsten* (str. 366). Del naših protestantskih piscev v seznamu ni, zasledili smo le nemško pridigo ob Trubarjevem pogrebu v Derendingenu, ki jo je imel profesor teologije v Tübingenu Jacob Andrea (str. 78). Med pravniki, ki so delovali v 16. stoletju, ima posebno mesto Martin Pegius, doma iz Polhovega Gradca. Na frankfurtskih sejmih so ponujali več njegovih del, ki so bila natisnjena v Ingolstadt (str. 245).

Kot rečeno, je po desetih letih ponovno izšel kumulativni katalog frankfurtskih sejmov, le da je ta zajemal celotno 16. stoletje. Sestavil ga je Johann Cless. Glede na to, da je vključil tudi dela iz obdobja, ki ga je pokrival Willerjev katalog, je bilo pričakovati, da je predstavil ista dela, povezana s slovenskim prostorom, ki smo jih že omenili pri zgodnejšem katalogu. Le malo je razlik. Po številu strani je katalog nekoliko manjši – prvi del obsega 563 strani, vanj so poleg latinsko pisanih del vključena tudi francoska, italijanska in španska, drugi pa ima 292 strani. Razlike ne moremo pripisati manjšemu številu vpisov, ampak predvsem različnemu načinu tiska.

V Clessovem katalogu smo med latinsko pisanimi protestantskimi teološkimi knjigami našli več kot dvajset del Istrana, teologa, jezikoslovca in zgodovinarja Matije Vlačiča Ilirika (str. 19, 29, 78, 124), predstavljen je tudi v nemškem delu (str. 92). Med latinskimi zgodovinskimi deli je omenjen opis Moskve Žige Herbersteina (345) iz leta 1571, dodan pa je mlajši glasbeni tisk iz Gallusovega opusa – *Sacrae Cantiones de praecipuis festis per totum annum, que ex sancto Ecclesiae Catholicae visu ita sunt ordinatae & disposite, ut omni tempore inseruite queant, quatuor, quinque, sex, octo, & plurium voc*, ki so ga natisnili v Nürnbergu leta 1597 (str. 398). Navaja tudi obe filološki deli Hieronima Megiserja – Štirijezični slovar in zbirko pregovorov, ki sta bili natisnjeni v Gradcu leta 1592 (str. 453–454). Nova pa je bila njegova knjiga *Tractat von dem dreyfachen Ritterstand und allen Ritter Orden der Christenheit* (Frankfurt 1593), ki jo najdemo v nemškem delu kataloga na strani 228. Med nemškimi tiski je tudi pet različnih del pravnika Martina Pegiusa (str. 184 in 185).

Naj ob koncu opozorim še na pomembno delo hrvaškega humanista in jezikoslovca Fausta Vrančiča. Leta 1595 je v Benetkah izšel petjezični slovar *Dictiona-*

rium quinque nobilissimarum Europae linguarum: Latinae, Italicae, Germanicae, Dalmatiae et Ungaricae. Na frankfurtskem knjižnem sejmu je bil predstavljen ob koncu 16. stoletja (str. 435, pomotoma zapisano 453).

V prvi polovici 17. stoletja smo na frankfurtskih knjižnih sejmih našli le knjige Hieronima Megiserja. Objavil je veliko del, med njimi pa so bila nekatera povezana z našimi kraji oz. s slovenščino. Leta 1603 so poleg nekaterih drugih njegovih knjig predstavili tudi *Thesaurus Polyglottus vel Dictionarium Multilinguae Thesaurus polyglottus, vel dictionarium multilinguae: ex quadringentis circiter tam veteris, quam novi ... orbis nationum linguis, dialectis, idiomatibus & idiotismis, constans*.⁴¹ V njem je predstavljenih več različic nemščine, madžarščina, slovanski jeziki kot češčina, hrvaščina, dalmatinščina, pa jeziki, ki so jih govorili na Kranjskem, Štajerskem in Koroškem.⁴² Leta 1610 so bile v delu frankfurtskega sejemskega kataloga – *Politische historische und Geographische Bücher* predstavljene kar tri Megiserjeve knjige.⁴³ Iz italijanščine je prevedel in redigiral tekst *Hodeporicon Indiae Orientalis/ Das ist: Warhafftige Beschreibung Der ansehlich Lobwürdigen Reyß/ Welche der Edel/ gestreng vnd weiterfahrne Ritter/ H. Ludwig di Barthema von Bononien aus Italia bürtig/ Jnn die Orientalische vnd Morgenländer/ Syrien/ beide Arabien/ Persien vnd Indien/ auch in Egypten vnd Ethyopien/ zu Land vnd Wasser*. Objavil je opis otoka Malte, ki mu je dodal tudi slovar – *Propugnaculum Europae – Beschreibung der Insel Malta*. Kot zanimivost naj navedem, da je bilo delo ponovno predstavljeno na sejmu leta 1612. Za nas pa je najzanimivejša knjiga *Paradisus Deliciarum; das ist Eigentliche und wahrhafftige Beschreibung Der wunderbaren / mechtigen und in aller Welt hochberümbten Stadt Venedig*, saj knjiga opisuje vso nekdanjo Beneško republiko in na nekaterih mestih omenja tudi današnje slovensko ozemlje.⁴⁴

Tudi v drugem desetletju 17. stoletja smo lahko v sejmskih katalogih našli nekaj del Hieronima Megiserja, ki so povezana z našim prostorom. Leta 1613 so predstavili dopolnitev h knjigi o Beneški republiki, delo o epigrafskih spomenikih – *Inscriptiones Venetae*. Leipziški založnik Henning Groß je predstavil drugo izdajo njegovega slovarja *Thesaurus Polyglottus*. Za slovensko zgodovinopisje je zelo pomembna monografija *Annales Carinthiae, Das ist, Chronica Des Löblichen Ertzhertzogthumbs Khärndten* (1612), zanjo je Megiser uporabil gradivo, ki ga je zbral Michael Gothard Christalnik, in ga nato dopolnjeval z arhivskimi dokumenti več let. V njem je natančno opisal ustoličevanje koroških vojvod na Gosposvetskem polju, knežji kamen pri Krnskem gradu in vojvodski prestol. Na frankfurtskem sejmu je bila leta 1613.⁴⁵ Leta 1616 je bil na seznamu Megiserjev pregled zgodovine cesarjev od Julija Cesarja pa do Matije I., ki je vladal v njegovem času *Iconologia Caesarum oder Summarischer Chroniken Außzug aller Röm. Keyser von C. Ju-*

⁴¹ *Catalogus Universalis Pro Nundinis Francofurtensibus Autumnalibus de anno 1603.*

⁴² Stabej, *Hieronim Megiser*.

⁴³ *Catalogus Universalis pro Nundinis Francofurtensibus Vernalibus de Anno M.DC.X.*

⁴⁴ Dular, *Hieronim Megiser*.

⁴⁵ *Catalogus universalis pro nundinis Francofurtensibus vernalibus de Anno 1613.*

lio Cäsare an biß auff Matthiam I. (Linz 1616).⁴⁶ Dve leti kasneje pa je Megiser zapisan le kot izdajatelj dela – *Jansen des Enenkels Fürstenbuch von Oesterreich und Steiermark* (Linz 1618).⁴⁷

Ob pregledu obsežnega gradiva – tiskanih katalogov, ki so izhajali dvakrat letno, do leta 1650 nismo našli knjig, ki bi bile neposredno povezane z današnjim slovenskim prostorom. Seveda so prodajali geografska dela, ki so vključevala tudi naše dežele, kot so *Cosmographije* Sebastiana Münstra, Gerada Mercatorja in Paula Merule – leta 1633 so na sejmi predstavili vse tri – vendar njihovih izdaj v prvi polovici 17. stoletja nismo posebej sledili.⁴⁸ V tem obdobju se začnejo pojavljati različne izdaje verskih priročnikov Roberta Bellarmina in Tomaža Kempčana, a njune knjige so postale na Slovenskem popularne šele stoletje kasneje, ko so bile prevedene v slovenščino. Omeniti pa moramo še dela češkega pedagoga Jana Komenskega. Vse od tridesetih let so na frankfurtskih sejmi prodajali številne njegove knjige. Leta 1658 je izdal prvo otroško ilustrirano enciklopedijo *Orbis sensualium pictus. Hoc est: Omnium fundamentalium in mundo rerum, & in vitâ actionum, pictura & nomenclatura* (1658). Knjiga je opremljena z lesorezi, ki predstavljajo stvari iz vsakdanjega življenja. Že isto leto jo je bilo mogoče kupiti tudi v Frankfurtu.⁴⁹ Gesla so dvojezična, v prvi izdaji – latinska in nemška. V naslednjih letih je bilo predstavljenih več izdaj, kjer so nemščino nadomestili s francoščino oziroma italijanščino. Zanimivo je, da se je v začetku 18. stoletja prevajanja lotil tudi kapucin Janez Adam Geiger bolj znan kot – Hipolit Novomeški. Delo je žal ostalo v rokopisu, je pa originalnima dvema jezikoma – latinščini in nemščini, dodal še slovenščino.⁵⁰

Opozoriti velja še na dve publikaciji – opisi potovanja preko naših krajev. V sejemskem katalogu za leto 1658 je delo zdravnika in popotnika Hieronymusa Welscha (1612–1665), opis njegove poti leta 1630 je izšel kot – *Warhafftige Reiß-Beschreibung, Auß eigener Erfahrung, von Teutschland, Croatien, Italien, denen Insuln Sicilia, Maltha, Sardinia, Corsica, Majorca, Minorca, Juica und Formentera ... und andern Orthen*.⁵¹ V naslovu niso omenjene naše dežele, a prav na začetku poti je obiskal Celje, glavno mesto grofov Celjskih, Ljubljano, glavno mesto Kranjske, kjer da se ne govori nemško, ampak povsem slovensko (vindiš), nato pa je šel po Ljubljani do Vrhnike in naprej proti Hrvaški.

Leta je bil 1669 v slovenskih deželah Valvasorjev angleški sodobnik Edward Brown. Obiskal je Gosposvetsko polje, Celovec, Gorenjsko (Tržič), Ljubljano,

⁴⁶ *Catalogus Universalis Pro Nundinis Francofurtensibus Autumnalibus, de Anno M. DC. XVI.*

⁴⁷ *Catalogus Universalis pro Nundinis Francofurtensibus Autumnalibus, de Anno M.DC.XVIII.*

⁴⁸ *Catalogus Universalis Pro Nundinis Francofurtensibus Autumnalibus De Anno M.DC.XXXIII.*

⁴⁹ *Catalogus Universalis Pro Nundinis Francofurtensibus Vernalibus, De Anno M.DC.LVIII.*

⁵⁰ Ahačič, *Pregled jezikoslovnih zapisov*, str. 593–598.

⁵¹ *Catalogus Universalis Pro Nundinis Francofurtensibus Vernalibus, De Anno M.DC.LVIII.*

presihajoče Cerkniško jezero, idrijski rudnik živega srebra in vse to je opisal v obširnem potopisu po Evropi.⁵² V Frankfurtu so na spomladanskem sejmu leta 1685 predstavili nemško različico njegove knjige Edward Brown, *M. D. auf genehmgehaltenes Gutachten und Veranlassung der Kön. Engell. Medicinischen Gesellschaft in Londen durch Niederland, Teutschland, Hungarn, Servien, Bulgarien, Macedonien, Thessalien, Oesterreich, Steirmarck, Kärnthen, Carniolen, Friaul*.⁵³

V okviru tiskanih sejmskih katalogov je bil v drugi polovici 17. stoletja tudi razdelek »Libri Serius exhibiti«. Leta 1677 je tu založba Johanna Arnolda iz Kölna predstavila razkošno ilustrirano knjigo *Topographia provinciarum Austriacarum oder Beschreibung der fürnehmsten Städt und Plätz in den Oesterreichischen Landen Steyr / Kärndten / Crain und Tyrol* opremljeno z grafikami Matthaëusa Meriana.⁵⁴

Posebno pozornost pa moramo posvetiti delu dveh domačinov – Janeza Ludvika Schönlebna in Janeza Vajkarda Valvasorja, saj je bilo zanimivo za širši krog humanistov 17. stoletja, na kar kažejo tudi predstavitve njunih knjig na frankfurtskih knjižnih sejmih.

Življenje in delo zgodovinarja, govornika, pridigarja, teologa in polihistorja Janeza Ludvika Schönlebna je pred nedavnim predstavila v monografiji Monika Deželak Trojar.⁵⁵ Njegova dela je razdelila v naslednje sklope – retorični, teološko-mariološki in zgodovinsko-genealoški opus. Na podlagi objavljenih katalogov frankfurtskih sejmov lahko ugotovimo, da so na sejmskih policah predstavili šest njegovih knjig. Že leta 1669 sta bili na ogled med teološkimi knjigami deli *Fasten-Freytag-vnd Sontag-Predigen das ist: I. Geistliche Ehrn-Saul Jesu Christo, dem Angstleydenden Welt-Erlöser an dem Berg Oliveti auffgerichteteriönimi* in *Vera ac sincera sententia de immaculata conceptione Deiparae Virginis*,⁵⁶ ki sta leto poprej izšli v Salzburgu pri Melchioru Haanu. Prav tam so natisnili leta 1682 tudi knjigo *Allegoriae ss. Patrum*, ki pa je bila predstavljena že po avtorjevi smrti, in sicer v katalogu leta 1683.⁵⁷

Janez Ludvik Schönleben je bil vnet zbiralec in poznavalec podatkov o zgodovinskih dogajanjih. Na podlagi teh raziskovanj je objavil več knjig, od katerih so bile na frankfurtskih sejmih predstavljene tri. Leta 1675 najdemo v sklopu »Libri historici et politici« delo *Aemona vindicata sive Labaco metropoli Carnioliae vetus Aemona nomen jure assertum*, ki je izšlo v Salzburgu leta 1674.⁵⁸ Spomladi 1680 so napovedali med knjigami bodočih sejmov (Libri Futuris Nundinis Prodituri) Schönlebnovo knjigo *Dissertatio polemica de prima origine augustissimae domus Habspurgo-Austriacae*, ki pa je dejansko izšla šele leto kasneje. Tako najdemo o njej zapis tudi v naslednjem pomladnem sejmskem katalogu.⁵⁹ Velja pa omeniti, da

⁵² Šumrada, Edward Brown.

⁵³ *Catalogus Universalis pro Nundinis Francofurtensibus Vernalibus, de Anno MDCLXXXV.*

⁵⁴ *Catalogus Universalis pro Nundinis Francofurtensibus Autumnalibus, de Anno MDCLXXVII.*

⁵⁵ Deželak Trojar, Janez Ludvik Schönleben.

⁵⁶ *Catalogus Universalis pro Nundinis Francofurtensibus Vernalibus de Anno M.DC.LXIX.*

⁵⁷ *Catalogus Universalis pro Nundinis Francofurtensibus Vernalibus, de Anno MDCLXXXIII.*

⁵⁸ *Catalogus Universalis pro Nundinis Francofurtensibus Vernalibus, de Anno MDCLXXXV.*

⁵⁹ *Catalogus Universalis pro Nundinis Francofurtensibus Vernalibus, de Anno MDCLXXX.*

je to najstarejša knjiga, kjer je kot kraj izdaje zapisana Ljubljana; tiskar in založnik je bil Janez Krstnik Mayr.

Najpomembnejše Schönlebnovo zgodovinsko delo *Carniolia antiqua et nova* so predstavili leta 1682. Zapis naslova je sicer nekoliko drugačen, kot ga poznamo danes – *Annales Sacroprophani à conditio Mundo*, kot kraja izdaje pa sta pravilno navedeni Salzburg in Ljubljana. Knjigo so uvrstili med teološke katoliške publikacije, kar kaže, da knjige pred pripravo kataloga najbrž niso imeli v rokah in je bil zapis narejen na podlagi rokopisne predloge, ki jo omenja Deželak Trojarjeva.⁶⁰

V katalogu jesenskega frankfurtskega sejma leta 1683 je med teološkimi knjigami tudi delo *Theatrum Mortis humanae tripartitum... mit schonen Kupfferen – apud Salzburg bey Joh. Bapt. Mayr* – brez navedbe avtorja.⁶¹ To je lahko le Valvasorjevo delo, ki je bilo deloma natisnjeno na Bogenšperku (bakrorezi), deloma v Ljubljani (besedilo), založnik Janez Krstnik Mayr pa je dodal še tretji kraj Salzburg, kjer je imel svoje prvotno podjetje. Argument, da je avtor knjige lahko le Valvasor, lahko utemeljimo z dejstvom, da je knjigo varovala pred ponatisi in izdajami podobnih knjig desetletna cesarska zaščita – cesarski privilegij.⁶²

V arhivu knjižne komisije (Bücherkommission) je za leto 1688 shranjen seznam, ki so ga pripravili za jesenski frankfurtski sejem. Med knjigami založbe Wolfganga Moritza Endterja iz Nürnberga je tudi Valvasorjevo delo *Topographia Carinthiae*.⁶³ Isti založnik je izdal leta 1689 njegovo monumentalno delo Slava vojvodine Kranjske (*Die Ehre dess Herzogthums Crain*), za reklamo pa je poskrbel že leto poprej. V spomladanskem sejemskem katalogu (1688) najdemo obsežno najavo med predstavitvami bodočih sejmov (*Libri Futuris Nundinis Prodituri*).⁶⁴ Na naslednjem – spomladanskem sejmu 1689 so knjigo med bodočimi sejmi omenili še enkrat – *Herr Johan. Weichard Bar. Von Valvasor Topographisch-historisches Schau- und Ehren-Gerüst dess Herzogthums Crain/ erwidert durch Erasmus Francisei, und mit mehr als 500 Kupffern geziere*.⁶⁵ Knjige so običajno prišle na sejem šele leto po izdaji, kakšen pomen so pripisovali Valvasorjevemu delu, pa kažejo že te predhodne najave. To je nedvomno povezano z dejavnostjo firme Endter, ki je sodelovala na frankfurtskih sejmihi oziroma njihovih katalogih vse od začetka 17. stoletja.⁶⁶

Ob koncu naj dodamo še dva »ljubljska« tiska, ki ju navajata kataloga iz leta 1681 in 1682. Žal nismo mogli ugotoviti, za kateri knjigi gre, saj sta bila naslova le približno povzeta ali pa sta to publikaciji, ki ju ne poznamo. Med knjigami

⁶⁰ *Catalogus Universalis pro Nundinis Francofurtensibus Vernalibus, de Anno MDCLXXXII*, Deželak Trojar, Janez Ludvik Schönleben, str. 231.

⁶¹ *Catalogus Universalis pro Nundinis Francofurtensibus Autumnalibus, de Anno MDCLXXXIII*.

⁶² Dular, *Iz zgodovine tiskarskih privilegijev*.

⁶³ Österreichisches Staatsarchiv, Bücherkommission, fasc. 4, akt 32-40, list 32-39.

⁶⁴ *Catalogus Universalis, pro Nundinis Francofurtensibus Vernalibus, de Anno MDCLXXXVIII*. Cfr. Reisp & Magič, *Slowenien – Frankfurt*.

⁶⁵ *Catalogus Universalis, pro Nundinis Francofurtensibus Vernalibus, de Anno MDCLXXXIX*.

⁶⁶ Oldenbourg, *Die Endter Oldenbourg*, str. 96–98.

bodočih sejmov je leta 1682 zapisano: *P. Amandi von Göns Capuciners Geistliche Fasten Speisen / Predigeweiss auffgerragen/ 4. Laybach bei Joh. Baptist. Mayer.*⁶⁷ Še bolj zanimiva je knjiga, ki je na sejmu očitno bila, saj je zavedena v oddelku nemško pisanih političnih, zgodovinskih in geografskih knjig – *Bescheibung des zu End des 1680 und zu anfang des 1681 Jahrs wie auch alle derer seit Anfang der Welt biss dato erschienenem Cometen /sempit ihrer Bedeutung /Labaci ap. Joh. Baptist Mayr in 4.*⁶⁸

Na koncu velja spregovoriti nekaj besed še o strukturi sejmskih katalogov, ki so glavni vir za prepoznavanje knjig, predstavljenih na frankfurtskih sejmihi v prvih dvesto letih. Praviloma so imeli dva glavna sklopa – latinsko in nemško pisane knjige, vmes še »Libri Peregrini Idiomatis« (francoska in italijanska dela). V prvih desetletjih 17. stoletja je bil seznamu dodan še »Apendix« (dodatek), vanj so bile uvrščene knjige brez prave vsebinske strukture. Po letu 1630 oba sklopa – dodatek in knjige bodočih sejmov (Libri Futuris Nundinis Prodituri) predstavljajo petino katalogov, leta 1655 celo polovico. Po 1656 pa »apendix« opustijo, saj so vanj vključevali knjige tik pred natisom. To je razbrati iz tipografije zapisov (vsaka vrstica je drugačna, linije so pogosto poševne), kar kaže na dodajanje v naglici.

Končno moramo opozoriti še na kraje izdaj, ki so zapisani v katalogih. Ne želimo polemizirati s Carlom Junkerjem, ki je pred več kot stoletjem zapisal, da je bil delež avstrijskih založnikov na frankfurtskih sejmihi zelo skromen.⁶⁹ Naj navedemo le nekaj podatkov, ki kažejo drugačno sliko. Že ob koncu 16. stoletja je omenjen Gradec, pa tudi založniki iz Salzburga so prisotni precej pred obdobjem, ki ga navaja Junker. Tako je tiskar in založnik Janez Krstnik Mayr že dve leti po odprtju podružnice v Ljubljani (1680) sodeloval na sejmu sam ali pa preko svojega osrednjega podjetja v Salzburgu. Opozoriti velja tudi to, da so manjši založniki sodelovali na sejmihi s pomočjo večjih podjetij, ki so pod svojim »okriljem« predstavili njihove knjige. Dokaz sta na primer dva Megiserjeva tiska iz Linza, ki sta bila predstavljena leta 1616 in 1618. Linz v katalogih ni omenjen, pač pa imamo podatek o »razstavljavcu«, ki se pogosto skriva za besedico »apud« (pri). Megiserjevo knjigo o avstrijskem plemstvu je bilo mogoče dobiti pri Henningu Grossu iz Leipziga oziroma Johanu Krugenu iz Augsburga.⁷⁰

Pregled prvih 200 let frankfurtskega knjižnega sejma je pokazal, da so bila tam razstavljena tudi dela o slovenski zgodovini, geografiji, jezikoslovju in drugih temah, s katerimi so se ukvarjali naši predniki. Že v 18. stoletju je prevzel vodilno vlogo knjižni sejem v Leipzigu, katalogi pa so bili pogosto tiskani skupaj za obe prireditvi.

Frankfurtski sejem, ki je prenehal delovati leta 1750, so obnovili leta 1949. Leta 1955 so začele na njem sodelovati tudi države iz vzhodnega bloka – Sovjetska zveza, Madžarska, Češkoslovaška in Jugoslavija.⁷¹ Prve predstavitve jugoslovan-

⁶⁷ *Catalogus Universalis pro Nundinis Francofurtensibus Vernalibus, de Anno MDCLXXXII.*

⁶⁸ *Catalogus Universalis pro Nundinis Francofurtensibus Vernalibus, de Anno MDCLXXXI.*

⁶⁹ Junker, *Die Kulturarbeit*, str. 164.

⁷⁰ *Catalogus Universalis pro Nundinis Francofurtensibus Autumnalibus, de Anno M.DC.XVIII.*

⁷¹ Weidhaas, *Frankfurt Book Fair*, str. 151–167.

skih knjig v Frankfurtu so bile slabe. Slovenski dramaturg, publicist, dramatik in prevajalec Herbert Grün je takole kritično ocenil nastop leta 1959: »Popolnoma nezadovoljivo (za nas) je bila spet zastopana Jugoslavija. Ponovilo se je, kar se je že tolikokrat godilo, kadar smo imeli priliko pokazati na reprezentativnih mednarodnih prireditvah reči, na katere bi bili res lahko ponosni: kot pred leti na Dunaju (mednarodna gledališka razstava) ali lani v Bruslju smo imeli tudi to pot v Frankfurtu prazno štacuno. Čeprav se nam ne bi bilo treba sramovati tekmovanja z najiminennejšimi svetovnimi založbami. Glede mladinske literature menda sploh vodimo. Našo skromno kolektivno razstavo je priredilo Združenje jugoslovanskih založb, organizacijo pa je prepustilo založbi »Mladost« (Zagreb). Glavni očitki na rovaš naših prireditev so: 1. dopustili so, da so nam gostitelji dodelili skrajnje neugodno lokacijo (neugodno v političnem in v komercialnem smislu); 2. razstava je bila taka, kot bi FLRJ sploh ne bila mnogonacionalna država (nobene makedonske knjige, od slovenskih pa samo Vodnik po Mariboru (!) in Ciciban v Krklečevi prepesnitvi); 3. najdragocenejših in najreprezentativnejših jugoslovanskih edicij – zagrebških enciklopedij – reklamno sploh nismo znali »plasirati«; 4. zastopniško osebje je bilo komercialno in propagandno nespretno; 5. propagandni material (prospekti, katalogi itd.) je bil sestavljen in izbran tako nezanimivo, da se še od daleč ni mogel kosati s pisanim bogastvom preobilja drugega takega materiala (ki ni samo paša za oči, temveč je večidel tudi vsebinsko tehten, izvrstno sestavljen, poučen in spodbuden); 6. aranžma samega boksa je bil pust, dolgočasen in popolnoma neprivlačen: lahko si po ure in ure stal tam, a vsi obiskovalci so hodili mimo, nobenemu se oko ni ujelo ob kako zanimivost. – Največ propagande za knjižno kulturo jugoslovanskih narodov so na tem sejmu pripravile tiste založbe, ki so razstavljale Andrića v nemščini in francoščini. Prepričani smo lahko, da bo letošnji debacle dobra šola za prihodnje leto.«⁷²

Mnogo bolj optimističen je bil nastop desetletje kasneje. Ivan Bratko, slovenski pisatelj in publicist, je za katalog ob razstavi naše knjige v Frankfurtu jeseni leta 1972 zapisal, da predstavlja značilne knjižne dosežke v Jugoslaviji v zadnjih dveh desetletjih. Nemški in svetovni javnosti naj da vpogled v te dosežke in kulturni razvoj pri nas. Predstavili so številne edicije nacionalnih akademij, založb, kritične izdaje pisateljev klasikov vseh jugoslovanskih narodov in zaključeno veliko Enciklopedijo Jugoslavije. Med sodobnimi deli je poleg beletristike omenil tudi umetniške edicije – reprodukcije sodobnih slikarjev, grafikov in kiparjev. Novost v knjižni proizvodnji so predstavljale koprodukcije s francoskimi, angleškimi in nemškimi založbami. Predvideval je, da bodo pozornost pritegnile turistične knjige o naših mestih, planinah, Jadranu in kulturnih spomenikih. Zaključil pa je z mislijo: »Razumljivo je, da je razstava obsegala samo drobec vsega tega, kar izide. Predstavili smo vam knjige v vseh jezikih narodov in narodnosti Jugoslavije. To naj bi omogočilo obiskovalcu, da si ustvari vsaj približno podobo o naši mnogonacionalni strukturi in o njenem kulturnem razvoju.«⁷³ Na četrtem posvetovanju

⁷² Grün, *Frankfurtski knjižni sejem*.

⁷³ Bratko, *Čas knjige*, str. 39–42.

jugoslovanskih založnikov Portorožu je Bratko opozoril še na eno pomanjkljivost ob udeležbah na mednarodnih knjižnih sejmihi: »In tu ne gre le za pomanjkanje sredstev za udeležbo na tem ali onem sejmu, v Frankfurtu ali Leipzigu, temveč nam predvsem manjka iz leta v leto popolnejši fond knjig v tujih jezikih, s katerim bi nudili svetu vse tisto, kar želimo, da bi zvedel o nas in vse, kar je potrebno za našo afirmacijo kot ene izmed najpomembnejših neuvrčenih dežel s svojim specifičnim tridesetletnim socialističnim razvojem.«⁷⁴

Devetdeseta leta so prinesla novo politično ureditev Evrope in Azije in novonastale države so se v Frankfurtu predstavile s svojimi knjižnimi produkcijami. Leta 1997 je bilo največ razstavljalcev iz Nemčije (2534), Velike Britanije (905) in ZDA (800). Predstavili so 306.476 naslovov, od tega 79.898 novih. Močno se je povečalo tudi število srednje- in vzhodnoevropskih založb. »V deveti dvorani smo se v družbi nekdanjih jugoslovanskih republik in novih držav nekdanje Sovjetske zveze razkazovali tudi Slovenci. Zanimiva, ovita v klobučevino in cigaretni dim Nika Grafenauerja, je bila stojnica Nove revije,« je komentiral sejmsko dogajanje Janez Penca v Dolenjskem listu.⁷⁵

Danes pogosto slišimo frazo – če nisi na spletu, te sploh ni! Nedvomno pa velja za knjigo/založbo tudi stavek, ki ga je izrekel leta 1990 koroški narodni delavec in založnik Lojze Wieser: »Če ne greš na frankfurtski sejem, te kot založbe ni!«⁷⁶

⁷⁴ Trenutek jugoslovanske knjige, *Primorski dnevnik* 32/1976, št. 103 (1. 5.), str. 5.

⁷⁵ Penca, *Knjiga*.

⁷⁶ Sodelovanje v Frankfurtu se obrestuje, *Slovenski vestnik* 45/1990, št. 58 (3. 10.), str. 10.

Viri in literatura

Viri

Arhivski viri

Österreichisches Staatsarchiv, Abt. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Buchkommission
Metropolitanska knjižnica, Zagreb

Tiskani viri

Bibliotheca Valvasoriana: katalog knjižnice Janeza Vajkarda Valvasorja [v biblioteki Metropolitani v Zagrebu]. Ljubljana: Valvasorjev odbor pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti; Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 1995.

Cless, Johann: *Unius seculi; eiusque virorum literatorum monumentis tum florentissimi, tum fertilissimi: ab anno Dom. 1500. ad 1602. nundinarum autumnalium inclusiue, elenchus consummatissimus librorum: Hebraei, Graeci, Latini, Germani, aliorumque Europae idiomatum: typorum aeternitati consecratorum ... : desumptus partim ex singularum nundinarum catalogis, partim ex instructissimis ubi[que] locorum bibliothecis: atque in tomos duos partitus*. Frankfurt: peter Kopf, 1602 (Semeniška knjižnica, Ljubljana).

Digitalni viri

Deutsche digitale Bibliothek; <https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/> – na tem portalu je bila pregledana večina sejmskih katalogov.

Literatura

Ahačič, Kozma, Pregled jezikoslovnih zapisov o slovenščini v neslovničnih knjižnih in rokopisnih delih 1672–1758: I. Schönleben, Kastelec, Valvasor, Svetokriški, Vorenc, Hipolit. *Slavistična revija* 57, 2009, str. 563–602.

Bratko, Ivan, *Čas knjige*. Državna založba Slovenije: Ljubljana 1972.

Braudel, Fernand, *Igre menjave. Materialna civilizacija, ekonomija in kapitalizem, XV.-XVII. stoletje I*. Studia humanitatis: Ljubljana, 1989.

Deželak Trojar, Monika, *Janez Ludvik Schönleben (1618-1681)*. Ljubljana: ZRC SAZU, 2017.

Dular, Anja, Iz zgodovine tiskarskih privilegijev. *Zgodovinski časopis* 52, 1998, str. 21–36.

Dular, Anja, *Živeti od knjig: zgodovina knjigotrštva na Kranjskem do začetka 19. stoletja*. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2002.

Dular, Anja, Ljubljanski knjigovezi v 16. in 17. stoletju = The Ljubljana bookbinders of the 16th and 17th centuries. *Konserviranje knjig in papirja 2 = Book and paper conservation 2*. Ljubljana: Arhiv Slovenije 2016, str. 58–67.

Dular, Anja, Kaj je zapisal Hieronim Megiser v 16. in 17. stoletju o naših krajih. *Mladika* 5, 2022, str. 75–78.

Eisenhardt, Ulrich, *Die kaiserliche Aufsicht über Buchdruck, Buchhandel und Presse im Heiligen Römischen Reich Deutscher Nation (1496–1806)*. Studien und Quellen zur Geschichte des deutschen Verfassungsrechts Reihe A: Studien 3. Karlsruhe: Verlag C. F. Müller 1970.

Fabian, Bernhard, Die Messkataloge und der Import englische Bücher nach Deutschland im achtzehnten Jahrhundert. *Buchhandel und Literatur* (ed. Reinhard Wittmann & Bertold Hack). Beiträge zum Buch- und Bibliothekswesen 20. Wiesbaden: Otto Harrassowitz 1982, str. 154–168.

Gross, Lothar, Reichsarchiv. *Gesamtinventar des Wiener Haus-, Hof- und Staatsarchivs* 4. Wien: Adolf Holzhausens Nachfolger, 1936, str. 273–398.

- Grosshaupt, Walter, Kaufleute, Waren, Geldhandel und Nachrichtenübermittlung in der Neuzeit. – V: *Brücke zwischen den Völkern – Zur Geschichte der Frankfurter Messe* (ur. Ratner Koch). Frankfurt: Im Auftrag des Dezernats für Kultur und Freizeit, 1991, str. 219–247.
- Grün, Herbert, Frankfurtski knjižni sejem 1959, *Naši razgledi* 8, 1959, št. 20 (31. 10.), str. 483.
- Junker, Carl, Die Kulturalbeit des deutschen Buchhandels. *Carl Junker: Zum Buchwesen in Österreich: gesammelte Schriften* (1896–1927) (ed. Murray G. Hall). Wien: Praesens, 2001, str. 162–173.
- Oggolder, Christian & Karl Vocelka, Flugblätter, Flugschriften und periodische Zeitungen. *Quellenkunde der Habsburgermonarchie (16. – 18. Jahrhundert)* (ur. Josef Pauser, Martin Scheutz und Thomas Winkelbauer). *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung, Ergänzungsband* 44, 2004, str. 860–874.
- Oldenbourg, Friedrich, *Die Endter: eine Nürnberger Buchhändlerfamilie (1590–1740)*. Leipzig 1911.
- Otorepec, Božo & Dragan Matić, *Izbrane listine Zgodovinskega arhiva Ljubljana (1320–1782)*. Gradiva in razprave 19. Ljubljana: Zgodovinski arhiv, 1998.
- Penca, Janez, Knjiga je pristno sporazumevanje, internet ni: Frankfurtski knjižni sejem. *Dolenjski list* 48, 1997, št. 46 (20. 11.), str. 16.
- Radics, Peter, Geschichte des deutschen Buchhandels in Krain, *Archiv für Geschichte des deutschen Buchhandels* 6, 1981, str. 73–93.
- Reisp, Branko & Vladimir Magić, *Slowenien – Frankfurt 300 Jahre*. Ljubljana: Valvasors Ausschuss bei der Slowenischen Akademie der Wissenschaften und Künste, 1994.
- Richter, Günter, *Verlegerplakate des XVI. Und XVII Jahrhunderts bis zum Beginn des dreissigjährigen Krieges*. Wiesbaden: Guido Pressler, 1965.
- Sarkowski, Heinz, Der Buchvertrieb von Tür zu Tür in 19. Jahrhundert. *Buchhandel und Literatur: Festschrift für herbert G. Göpfert zum 75. Geburtstag*. Beiträge zum Buch- und Bibliothekswesen 20. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 1982, str. 221–246.
- Skala, Dieter, Vom neuen Athen zur literarischen Provinz: die Geschichte der Frankfurter Büchermesse bis ins 18. Jahrhundert. *Brücke zwischen Völkern – zur Geschichte der Frankfurter Messe II*. Frankfurt: Dezernat für Kultur und Freizeit, 1991, str. 195–202.
- Stabej, Jože, Uvod. *Hieronim Megiser Thesaurus Polyglottus* (ur. Jože Stabej). SAZU II. Razred, Dela 32. Ljubljana: SAZU 1977, str. xv–xxv.
- Starck, Werner, Frankfurter Messekatalog 1564–1592, *Biblos* 38, H. 3, 1989, str. 154–170.
- Šumrada, Janez, Valvasorjev angleški sodobnik Edward Brown v slovenskih deželah leta 1669. *Valvasorjev zbornik: ob 300 letnici izida Slave vojvodine Kranjske: referati s simpozija v Ljubljani 1989*. Ljubljana: SAZU, 1990, str. 54–102.
- Taubert, Sigfred, *Bibliopolia: Bilder und Texte aus der Welt des Buchhandels = Pictures and texts about the book trade = Images et textes sur la librairie*. Hamburg: Dr. Ernst Hauswedell & Co., 1966.
- Trubar, Primož, *Pisma Primoža Trubarja* (ur. Jože Rajhman). Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1986.
- Valvasor, Janez Vajkard, *Topographia Ducatus Carniolae modernae*, Laybach: J. B. Mayr, 1679.
- Valvasor, Janez Vajkard, *Čast in slava vojvodine Kranjske*, Ljubljana: Zavod Dežela Kranjska, 2009–2013.
- Weber, Ernst, Sortimentskataloge des 18. Jahrhunderts als literatur- und buchhandelsgeschichtliche Quellen. *Bücherkataloge als buchgeschichtliche Quellen in der frühen Neuzeit*. (ur. Wittmann Reinhard). Wolfenbütteler Schriften zur Geschichte des Buchwesens 10. Wiesbaden: Harrassowitz 1985, str. 209–257.
- Weidhaas, Peter, *A history of the Frankfurt Book Fair*. Toronto: Dundurn Press, 2007.

- Widmann, Hans, *Geschichte des Buchhandels*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz 1975.
- Wittmann, Reichard, *Bücherkataloge des 16. – 18. Jahrhunderts als Quellen der Buchgeschichte. Bücherkataloge als buchgeschichtliche Quellen in der frühen Neuzeit*. (ur. Wittmann Reinhard). Wolfenbütteler Schriften zur Geschichte des Buchwesens 10. Wiesbaden: Harrassowitz, 1985, str. 7–17.
- Wittmann, Reinhard, *Geschichte des deutschen Buchhandels*. München: Beck, 1999.

SUMMARY

Frankfurt Book Fair and Slovene Territory

Anja Dular

The history of the Frankfurt Book Fair goes back to the Middle Ages, and in the second half of the 15th century this general fair was transformed into a book fair. Booksellers exhibited new books twice a year – in spring and in autumn. In the mid-16th century, the catalogues of these events began to be printed, with two cumulative catalogues being published at the end of the 16th century. In 1592, Georg Willer published the first cumulative catalogue of the Frankfurt Fairs, comprising lists from 1564 to the 1592 autumn fair. Ten years later, Johann Cless published a new, more extensive catalogue, comprising the entire 16th century. Based on these publications, we have been able to find which works related to the Slovenian territory or which works by Slovene authors were exhibited at the Fair as early as in the 16th century. The Slovene language was represented in the works of Hieronim Megiser: *Paroemiologia* and *Dictionarium quatuor linguarum*; both of which were published by Widmanstetter in Graz in 1592. Among the authors mention should be made of the diplomat Sigismund Herberstein, the lawyer Martin Pegius, and the musician Jacobus Gallus.

In the 17th century, catalogues were printed twice a year at both fairs. In the first decades, we also found historical and linguistic treatises by Hieronim Megiser that are associated with our region. In the second half of the 17th century, a wider circle of humanists showed interest in the works of Johann Ludwig Schönleben and Johann Weichard Valvasor, as shown by the presentations of their books at the Frankfurt Book Fairs. Based on the published catalogues of the Frankfurt Book Fairs, we found that six different books by Johann Ludwig Schönleben were presented in 17th century. Thematically, they are divided into two sets: theology and history. In 1680, Ljubljana was first mentioned as the place of publication of Schönleben's book *Dissertatio polemica de prima origine augustissimae domus Habsburgo-Austriacae*. Among theology books, Johann Weichard Valvasor's book *Theatrum Mortis humanae tripartitum* was presented in 1683. The archives of the Bücherkommission (Book Commission) keep the list compiled for the Frankfurt Autumn Book Fair of 1688. The publishing house of Wolfgang Moritz Endter from Nuremberg sent Valvasor's work *Topographia Carinthiae*. In 1689, the same publisher published Valvasor's monumental work *Die Ehre dess Herzogthums Crain* (The Glory of the Duchy of Carniola) and advertised it twice before its publication – in the spring of 1688 and 1689.

The Frankfurt Book Fair died out in the mid-18th century, only to be revived in 1949, and Yugoslavia participated in it from 1955 onwards.

ISSN 0350-5774

9 770350 577002

ZČ | Ljubljana | 77 | 2023 | št. 3-4 (168) | str. 239–491